

Szó- és kifejezésjegyzék¹

- aboleál – eltöröl
accessista – járulnok, alsóbb rendű tisztviselő a kormány- vagy törvényhatóságoknál
acclamatio – felkiáltás
Andreanum – Diploma Adreanum II. Endre 1224-i szabadságlevele a szászoknak
admissio – megengedés, bebocsátás
admissi inter Status – a rendek közé befogadottak
adnumeratio – hozzászámolás, hozzászámítás
agens – ügyvivő, megbízott, kérvényszerkesztő deák
alumnus – tanulmányi ösztöndíjas
animedversio – észrevétel, figyelmeztetés
apostasia – hitehagyás
apostoli vikárius – apostoli képviselő, apostoli helynök
Approbata Constitutio – jóváhagyott, megerősített törvények, az Erdélyi Országgyűlés 1540-1553 közti válogatott rendelkezései,
archimandrita – görög keleti egyház nagyobb kolostorainak főnöke
armalis – címeres nemeslevél
assessor – ülnök, hivatali segéd
auditor – hadbíró
auditor generális – fővizsgáló bíró, főhadbíró
auktor – szerző, író
aut Ritum mutare debebitis aut de alio aliquo cogitetis – vagy a vallását kényszeríthetik elhagyni, vagy valami mást kell kieszközölnie
bazilita – szent Basilius cezarei érsek példája nyomán létrejött, a görög keleti egyházban elterjedt szerzetesrend, az unió révén a görög katolikus egyházban is működik
bonus Patronus – jó pártfogó
bojár-lakosság – fogaraszöldi kismemes

¹ Ez a jegyzék terjedelmi okokból csak a kötet főszövegére vonatkozik.

cancellarista – irodai tisztviselő, íródeák, joggyakornok
cenzor – nyomdai: a kiadói jog és a tartalom felügyelője
charitativum subsidium – jótékonyági hozzájárulás (támogatás) v. segély
clerus – papság
clerus romano-valachicus – római oláh papság
collatio – juttatás, adomány, hozzájárulás
Collegium de propaganda fide – VIII. Orbán pápa által Rómában a hittérítők képzésére létrehozott (1627) intézmény
Collegium Urbanum – városi terület
communicál – közöl
concipista – fogalmazó, írnok
concivilitas – polgárjog, polgártárság
congregationis praefectus – a gyűlés elnöke, közgyűlési elöljáró
consecratio – fölavatás, szentelés
consistorium – főtanács
contribuens – adófizető
crescentes Martis alumni – Mars (hadisten) növekvő v. gazdagodó tanítványai
curator – gondnok

decima – tízed
decretum – határozat, döntés
de iure – jogilag, jog szerint
deputatus – követ, képviselő
deus ex machina – isteni beavatkozás, váratlan fordulat
dieta – gyűlés, országgyűlés
dietalis deputatio publico-politica – országgyűlési közigazgatási bizottság
din deal – hegyi, hegyről való
diploma – az uralkodó adta jogbiztosító levél
director – igazgató
dissimilatio – elkülönülés, az egyetértés megszűnése, különbözőség vállalása
disunio – elkülönülés, az egység megszüntetése
divide et impera – „oszd meg és uralkodj”
diplomatice – oklevél által
dissertacio promotora – előmozdító értekezés
diurnista – napidíjas

dominium – uradalom
donatio – adomány
donationalis – adományos
donum gratuitum – pénzbe nem kerülő, önzetlen ajándék

generalis – általános, országos, fő
generalis congregatio – általános közgyűlés
gens – nemzetség, atyafiság
graeci ritus uniti – görög egyesült vallás
graeci ritus episcopus – görög szertartású püspök
grammatista – latin nyelvtani osztály tanulója
gremio nostro – a mi keblünk (mint menedéket biztosító hely)
gubernium – főkormánysház, Erdély kormányzati intézménye 1690-1848 között

edictum – rendelet, hirdetmény
egumen – szerzetes (pap)
ephemerius – mulandó
et ab illo tempore lohge magis serperet schisma – és attól az időtől
mind jobban elterjedt a szakadás
ethnosz – nép
eversio – feldöntés, elpusztítás
evidenter – nyilván, nyilvánvalóan
eucharisztika – oltári szentség, áldozati mise
exactor – számvevő, adószedő
ex gremio nostro – a mi keblünkéből v. sorainkból
exemptus – közteljesítéstől mentesített v. kiváltságos személy
ex libidine dominandi – uralkodó kénye-kedve szerint, önkényes uralkodás
ex odio nationis – nemzeti gyűlöletből v. megvetésből
ex odio religionis – vallási gyűlöletből v. megvetésből
expeditura – irat kiadóhivatal
extirpatio – irtás

Filique – és fiú (a Szentháromságban a Fiú megnevezése)
fiscalis cancellista – kincstári irodai tisztviselő, jogász gyakornok
fiscalis director – jogügy igazgató, országos főügyész
fiscalis exactor – kincstári pénzszedő
fiscus – kincstár

fundatio – alapítvány
 Fundus Regius – Királyföld, az erdélyi szászok lakta terület
 Fundus Scholarum Nationalium – a nemzeti iskolák finanszírozási alapja

 illustratio – felvilágosítás
 immunitas – mentesség
 impedimentum – akadályoztatás
 impune – ráerőszakol, kiró
 ingenui – polgárok, szabadok
 injuria – igazságtalanság
 inkorporált – hozzácsatolt
 in personalibus – személyiekben
 in realibus – anyagiakban
 in spiritualibus – lelkiekben
 intereses – kamatjáradékért dolgozó v. kamatra vett pénz
 instructio – utasítás
 intransigencia – hajlíthatatlanság, következetesség
 ius nature – természetjog

 jozefinizmus – II. József császár képviselte felvilágosult abszolutizmus, amely az egyházat is az állam felügyelete alá helyezte
 judex – bíró, bíráló
 juratus – joggyakornok, esküdt

 humaniorák – klasszikus nyelvekkel és irodalmakkal foglalkozó tananyag, tudományok

 kaluger – (cäluger) görög keleti szerzetes
 katolikus status – guberniumon belüli katolikus főurak, a katolikus tanácsosok rendje
 Katolikus Status – Erdélyi Római Katolikus Püspöki Egyházmegye autonómiája, a megyéspüspököt személyesen csak a püspöki hatalom egy része illette míg a másik részét (pénzügyek, vagyonkezelés, iskolaügy, képviselet, püspökválasztás stb.) a clerussal és a laikus hívekkel együtt gyakorolhatta
 Kancellária – erdélyi udvari kancellária Bécsben
 kancellista – királyi táblai tisztviselő, íródeák, jogász gyakornok;

kompiláció – más művekből összeállított tudományos v. irodalmi munka
 katekizmus – hitvallás legfőbb tételeinek kérdés felelet formájában való kifejtése
 kepe – az egyháztagok adta papi v. tanítói (terménybeli) járandóság
 kolerikus – lobbanékony személy
 korrektor – könyvnyomtatáskor szedéshibákat javító személy
 kúria – udvar, pápai udvar

 Landtagstiarium – országgyűlési napló
 lector – városi iskola tanítója
 legista – polgári jogtudós
 leturgia – (liturgia) egyházi szertartás
 Liber Regius – királyi könyv
 libertini – szabadosok
 libidine – kénye-kedvére
 litteraea – levél
 litterae collationales – adományozó levél
 logicus – logika, gondolkodástan osztály tanulója

 magistratus – elöljáróság
 Magna Charta – Földnélküli János angol király szabadságlevele 1215-ből, amelyet az angol alkotmány alaptörvényének tekintenek
 manuteneal – védelmez, megvéd
 Martis alumni – Mars tanítványai
 matezis – számtan
 methaphysicus – a világ filozófiai, nem empirikus megismerésével foglalkozó
 minor parvista – kisiskolás

 natio – nemzet
 nationis hungaricae decanus – a magyarok dékánja, a magyar nemzethez tartozók vezetője
 natio regnicolaris – teljes jogú országos nemzet
 naturaliák – természetbeni járulékok, szolgáltatások
 neam – nép, nemzet
 nobilis – nemes
 nobilis valachus – oláh nemes
 nobilium – nemesség

non recepti – nem bevett, nem befogadott
non solum in Divinus, verum et Politicis – nemcsak vallásiakban,
hanem politikaiakban is
normális iskola – tanítóképző
notarius – főjegyző
notarius ordinarius – rendes jegyző, szabályosan választott nótárius
nostra – miénk
noviciátus – szerzetes próbaideje
novitius – szerzetes jelölt
novitus – újonc
nuncius – a vatikáni (diplomácia) képviselője

odium nationis – nemzeti gyűlölet, megvetés
odium religionis – vallási gyűlölet, megvetés
oeconomus – gazda
ordináció – rendezés, fölszentelés
ordinatus – rendezett, fölszentelt

pactum conventum – feltételek mellett kötött szerződés
pactum convertum – vallásváltoztatási egyezség
parochus – plébános
parvista – elemi iskola tanulója
philosophus – bölcsészeti osztály tanulója
physicus – természettan osztály tanulója
penitentia – büntetés, bűnbánat
personaliter – személy szerint, személyesen
personalis – személynöki, királyi
per Unionem successarius – az egyesülés általi örökös
poeta – költő
portio canonica – birtokrész, egyházi illeték
poesis rhetorica – költészet a középfokú oktatásban
possessor praefectus – jószágigazgató
praeconistatio – püspök megerősítése, kihirdetése
praejudicium – előítélet, jogsérelem, ártalom
praerogativák – előjogok, elsőbbség
predominál – túlsúlyban van, uralkodik
prímás – főérsek
principista – kezdő
privatas – magánjogi úton, magánügyileg

privilegium – kiváltságlevél
processus – per, közigazgatási vonatkozásban: járás
proklamáció – kihirdetés,
promotio – hivatal elnyerése, előléptetés
propositio – előterjesztés, javaslat
protocollum – jegyzőkönyv
pro nunc – most, jelenleg
proptocollista – jegyzőkönyvvezető
propter odium nationis – nemzeti gyűlöletből
protector – pártfogó, támogató
provisor – tisztartó, sáfár
prozelitizmus – térítői buzgóság
publicum – közönség
punctum – pont
purizmus – gondolati és nyelvi tisztaságra való törekvés

quarta – negyed

Rácország – Szerbia

Ratio Educationis – a nevelés rendje, Mária Terézia rendelete 1777-ből,
amely először rendezte államilag Magyarország közoktatását

realiter – valójában, voltaképpen

rebellio – lázadás

recepta natio – bevett nemzet

recepta religio – bevett felekezet

recipiál – bevesz

redintegratio – helyreállítás

rektor – kollégium v. iskola igazgató

religionis titulus – egyházi tisztség, címzés, megnevezés

religiosum – vallásilag

rescriptum – visszairat, leirat, rendelet

res nationalis – nemzeti ügy, országos kérdés

regalista – uralkodó által meghívott országgyűlési tag

registrator – iktató, lajstromozó

regnicolaris natio – országos nemzet

Regula generalis – általános rendszabályzat

restitutio – visszarendezés, visszaállítás

restitutio in interegnum – tökéletes visszaállítás, teljes visszarendezés

reuquai – felkutat, vizsgál

reverzalis – kötelezvény, írásbeli nyilatkozat
revizor – vizsgáló
revocatio – visszahívás
rhetor – szónok, szónoklattan tanár v. tanító
ritus – szertartás
Romano-Valachicus – római katolikus vallású román

sacerdos – áldozó pap
Salva, Romuli, Parva, Nepos – épségben van Romulus unokaöccse,
Beszterce környéki falvak elnevezése
schola – iskola
schola principalis – főiskola
scholasztika – iskolás bölcelet
schisma – egyházszakadás
schismaticus – szakadár, görög keleti vallású
Secretarius Principissae Apaffianae – Appaffi fejedelem asszonyné
titkára
sincere nihil obstare videtur – nem látható semmi komoly akadály
spirituali – lelkiekben
solum patandí causa – a megvilágítandó alapkérdés
stóla – papi tiszteletdíj, magánérdekű szertartások elvégzéséért
Symbolum Athanasium – Athanasius hitvallása
Symbolum Constatinapolitanus – Constatntinápolyi hitvallás
syntaxis – nyelvtan
sub manu – kéz alá
suffraganeus – segéd v. társ
suo ac totius nationis per Transylvanicam valachiae nomine – a maga
és az egész erdélyi oláh nemzet nevében

szerdár – török katonai vezető

taxa – adó, illeték
teologus vikarius – a hitéletre felügyelő teológus helyettese
tolerantia – türelem
toleratio – tűrés
tempore etiam suspecti noctis – az éj sötét leple alatt
idule videne – látó cédulák
Totius cleri ac miserae Nationis Valachicae – az egész papság és a
szegény valach nemzet

traktátus – tárgyalás
trapezar – kolostor gondnok
triász – háromtagú csoport
Tripartitum – hármaskönyv
triviális iskola – három osztályú v. falusi iskola

unio trium nationum – a jobbágyselkezes megakadályozása és a honvédelem érdekében az erdélyi három rendi nemzet (magyar, szász, székely) uniója 1437-ben a Kápolnára összehívott gyűlésen, egymás kölcsönös védelmére kötelezték magukat a belső és külső ellenséggel szemben

unita natio – egyesült nemzet

vicarius generalis – főhelytartó
vice – al, másod
vikárius – helyettes, helynök, helytartó
Virtus romana rediviva – újjáéledt római erény